

УДК [37.017.4+37.017.39(477)]-053.67(045)

**FORMATION OF UKRAINIAN NATIONAL AND CIVIC IDENTITY OF HIGHER EDUCATION STUDENTS: MODERN SCIENTIFIC DISCOURSE
ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА ГРОМАДЯНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ: СУЧАСНИЙ НАУКОВИЙ ДИСКУРС****Kirdan O.L. / Кірдан О.Л.***d.p.s., prof. / д.пед.н., проф.*

ORCID: 0000-0002-7295-4722

*Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, 20308, Uman, Str. Sadova 28, 20300**Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини*

Анотація. У статті схарактеризовано стан дослідження проблеми формування української національної та громадянської ідентичності здобувачів вищої освіти у працях вітчизняних науковців. На основі теоретичного аналізу наукових праць конкретизовано зміст понять «національна ідентичність» та «громадянська ідентичність». Акцентовано на ролі національної освіти, впровадженні у зміст вищої освіти цінностей, що творять українську національну та громадянську ідентичність.

Ключові слова: українська національна ідентичність, громадянська ідентичність, національно-патріотичне виховання, національна свідомість, громадянська самоідентифікація, здобувачі вищої освіти, сучасний науковий дискурс.

Вступ.

Формування української національної та громадянської ідентичності здобувачів вищої освіти – пріоритетне завдання закладів вищої освіти. Для перемоги, повоєнного відновлення та інноваційного розвитку України ключову роль відіграє національно-патріотичне виховання студентської молоді. Нормативне забезпечення утвердження української національної та громадянської ідентичності визначено Законом України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» (2022 р.), Стратегією національно-патріотичного виховання (2019 р.), постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану дій щодо реалізації Стратегії національно-патріотичного виховання на 2020-2025 роки» (2020 р.) тощо.

З погляду В. Кременя, актуальність проблеми національної ідентичності на сучасному етапі зумовлена цивілізаційним і суспільним розвитком, а саме: з одного боку, глобалізацією, а з іншого – відстоюванням державного суверенітету [8].

Основний текст.

Стаття продовжує дослідження автора, присвячені формуванню патріотизму та україноцентованого виховного середовища сучасного університету [6;7].

На основі теоретичного аналізу наукових видань [1–11] конкретизуємо зміст понять «національна ідентичність» та «громадянська ідентичність». На переконання О. Стегній, національна ідентичність – ототожнення себе з національною спільнотою на основі стійкого емоційного зв'язку, що виникає у результаті сформованої системи уявлень щодо традицій, культури, мови,

політики, а також прийняття групових норм і цінностей. За змістом національна ідентичність – сфера ідей, цінностей і смислів культури, сприйнятих й артикульованих більшістю громадян країни. Вона має власні засади в конструюванні індивідом своєї тотожності. Вибір національної ідентичності обумовлений політичними, економічними, соціальними й історичними чинниками, що робить її рухомою [4]. За визначенням О. Стегній, головним ідентитетом національної ідентичності є національна свідомість [4].

З погляду К. Журби, національна ідентичність – «це суб'єктивні переживання належності до українського народу, нації, свідоме прийняття його моральних цінностей через ототожнення і формування відповідної національної Я-концепції, що виявляється у власній самоповазі, національній гідності, умінні користуватися правами і свободами, справедливості, відповідальності, любові до України та бажанні пов'язати свою долю з долею України» [5].

З погляду С. Бойко, у науковому дискурсі сьогодення проблема ідентичності є проблемою міждисциплінарною, адже вона представлена майже у всіх галузях суспільних та гуманітарних наук. На основі міждисциплінарного підходу дослідницею висвітлено теоретичні аспекти формування національної ідентичності [1].

Експлікуючи поняття «громадянська ідентичність», О. Резнік характеризує її як «ототожнення себе зі спільнотою громадян національно-державного утворення; феномен свідомого та активного громадянства, усвідомлення себе членом громадянського суспільства» [3].

У наукових працях дослідниками схарактеризовано теоретичні та практичні аспекти формування національної та громадянської ідентичності молоді. Вагомою працею є монографічне дослідження Г. Філіпчука, у якому автор висвітлив важливі проблеми націодержавотворчих процесів, обґрунтував сутнісні завдання щодо реалізації головного пріоритету – виховання української нації. Провідне місце займає питання про роль національної культури та освіти у формуванні суспільної свідомості українців, акцентуючи особливу увагу на впровадження у зміст освіти цінностей, які творять національну ідентичність, оберігають і зміцнюють найбільш значущу вартість Народу – соборну Державність. Висвітлено авторські моделі і підходи стосовно значущих цілей Стратегії сталого розвитку України, національно-патріотичного і громадянського виховання молоді, розвитку людського капіталу, удосконалення змісту освіти «впродовж життя» на основі принципів україно-людноцентризму і культуроприродовідповідності [10].

Дослідниця І. Остапенко визначила проблеми та стратегії активізації процесів національної та громадянської самоідентифікації молоді; описала потенціал комунікації як чинника національного та громадянського самоідентифікування молоді [9].

На питання проектування розвитку національної, громадянської ідентичності, самоідентичності здобувача освіти в структурі компетентнісної освіти звернули увагу Т. Франчук та О. Мозолук окреслено шляхи та умови активізації процесів національної, громадянської ідентифікації та самоідентифікації здобувачів освіти різних рівнів; акцентовано увагу на

необхідності співпраці взаємозалежних освітніх структур [11].

У доповіді «Національно-культурна та громадянська ідентичність в умовах воєнного стану» науковиця К. Журба розглянула досвід експериментальної реалізації процесу формування національної ідентичності зростаючої особистості в умовах воєнного стану; проаналізувала ключові фактори духовної безпеки української нації, зокрема внутрішній фактор національної самоідентифікації та зовнішні фактори, що включають ідеологію, ціннісну убезпеченість, релігію, історичну упередженість, маніпулювання свідомістю, естетико-ціннісний вимір [5].

Значимою вважаємо статтю Н. Дудник, в якій визначено шляхи формування національної ідентичності майбутніх педагогів в умовах воєнного стану [2]. Особливості формування національно-культурної ідентичності молоді та здобувачів освіти проаналізовано у дослідженнях В. Демченка, О. Кондур та ін.

Висновки.

Сформованість української національної та громадянської ідентичності молоді є умовою існування та процвітання України як соборної, незалежної держави. Розвиток національної свідомості, громадянської самоідентифікації здобувачів вищої освіти є одним із пріоритетних завдань гуманізації та гуманітаризації системи вищої освіти України. Національна освіта, впровадження у зміст вищої освіти цінностей, що творять українську національну та громадянську ідентичність, відіграють значну роль для активізації процесів національної та громадянської самоідентифікації здобувачів вищої освіти.

Література:

1. Бойко С. Формування національно-культурної ідентичності української молоді в умовах російсько-української війни. *Українознавчий альманах*. 2022. Вип 30. С. 17–22.
2. Дудник Н.В. Шляхи формування національної ідентичності майбутніх педагогів в умовах воєнного стану. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*. 2022, Вип. №2(8). С. 91-98.
3. Енциклопедія Сучасної України. Громадянська ідентичність. Резнік О.С. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. URL: <https://esu.com.ua/article-31975> (дата звернення 20.07.2024)
4. Енциклопедія Сучасної України. Національна ідентичність. Стегній О. І. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2020. URL: <https://esu.com.ua/article-71062> (дата звернення 20.07.2024)
5. Журба К.О. Формування національної ідентичності зростаючої особистості в умовах воєнного стану: досвід експериментальної реалізації. *Вісник НАПН України*. 2023. Т. 5, № 1. С. 1–6.
6. Кірдан О.Л. Патріотизм як вектор розвитку культурно-освітнього середовища університету. *Інформаційні технології в культурі, мистецтві, освіті, науці, економіці та праві* : матеріали Міжн. наук.-практ. конф. Київ: Вид. центр КНУКіМ, 2018. С. 192-194. URL:

<https://dspace.udpu.edu.ua/handle/6789/9018>

7. Кірдан О.Л., Кірдан О.П. Україноцентроване виховне середовище університету як складник формування професійних компетенцій здобувачів вищої освіти. *Педагогіка співробітництва як складова реалізації освітньої стратегії навчального закладу* : Збірник матеріалів Всеук. інтернет-конф. Житомир, 2018. С. 182–185 URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/handle/6789/9158>

8. Кремень В. Національна ідентичність як умова самоздійснення української нації. *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи*. 2020. Вип. 1. С. 113–116.

9. Остапенко І. В. Стратегії та технології активізації самоідентифікування молоді: метод. посіб. Кропивницький: Імекс, 2019. 90 с.

10. Філіпчук Г. Г. Національна ідентичність: культурно-освітній вимір : монографія. Чернівці : Друк Арт, 2016. 304 с.

11. Франчук Т., Мозолюк О. Проєктування розвитку національної, громадянської ідентичності, самоідентичності здобувача освіти в структурі компетентнісної освіти. *Іван Огієнко і сучасна наука та освіта. Серія: Філологічна : наук. зб.* 2021. Вип. 18. С. 129–136.

References:

1. Boiko, S. (2022). Formuvannya natsionalno-kulturnoi identychnosti ukrainiskoi molodi v umovakh rosiisko-ukrainiskoi viiny [Formation of the National and Cultural Identity of Ukrainian Youth in the Context of the Russian-Ukrainian War]. *Ukrainoznavchyi almanakh*. 30, 17–22. [in Ukrainian].

2. Dudnyk, N.V. (2022). Shliakhy formuvannya natsionalnoi identychnosti maibutnikh pedahohiv v umovakh voiennoho stanu [Ways of forming the national identity of future teachers under martial law]. *Psykhologo-pedahohichni problemy suchasnoi shkoly*. Vyp. №2(8), 91-98. [in Ukrainian].

3. Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy [Encyclopaedia of Modern Ukraine] (2006). Hromadianska identychnist. Reznik O.S. Kyiv : Instytut entsyklopedychnykh doslidzhen NAN Ukrainy, URL: <https://esu.com.ua/article-31975> [in Ukrainian].

4. Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy [Encyclopaedia of Modern Ukraine] (2020). Natsionalna identychnist. Stehni O. I. Kyiv : Instytut entsyklopedychnykh doslidzhen NAN Ukrainy, 2020. URL: <https://esu.com.ua/article-71062> [in Ukrainian].

5. Zhurba, K.O. (2023). Formuvannya natsionalnoi identychnosti zrostaiuchoi osobystosti v umovakh voiennoho stanu: dosvid eksperymentalnoi realizatsii [Formation of the national identity of a growing personality under martial law: experience of experimental implementation.]. *Visnyk NAPN Ukrainy*. T. 5, № 1, 1–6 [in Ukrainian].

6. Kirdan, O.L. (2018). Patriotyzm yak vektor rozvytku kulturno-osvitnoho seredovyscha universytetu [Patriotism as a vector of development of the university's cultural and educational environment.]. *Informatsiini tekhnologii v kulturi, mystetstvi, osviti, nauksi, ekonomitsi ta pravi: mat. Mizhnar. nauk.-prakt. konf.* Kyiv : Vyd. tsentr KNUKiM, 192-194. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/handle/6789/9018> [in Ukrainian].

7. Kirdan, O.L., Kirdan, O.P. (2018). Ukrainotsentrovane vykhovne seredovyshe universytetu yak skladnyk formuvannya profesiinykh kompetentsii zdobuvachiv vyshchoi osvity [Ukraine-centred educational environment of the university as a component of the formation of professional competences of higher education students]. *Pedahohika spivrobotnytstva yak skladova realizatsii osvitnoi stratehii navchalnoho zakladu* : Zbirnyk mat. Vseukrainskoi internet-konf. Zhytomyr, 182–185 URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/handle/6789/9158> [in Ukrainian].

8. Kremen, V. (2020) Natsionalna identychnist yak umova samozdiisnennia ukrainiskoi natsii [National identity as a condition for the self-realisation of the Ukrainian nation.]. *Pedahohichni*

innovatsii: idei, realii, perspektyvy. Vyp. 1. S. 113–116 [in Ukrainian].

9. Ostapenko, I. V. (2019). *Stratehii ta tekhnolohii aktyvizatsii samoidentyfikuvannia molodi : metod. posib*. Kropyvnytskyi : Imeks-LTD [in Ukrainian].

10. Filipchuk, H. H. (2016). *Natsionalna identychnist: kulturno-osvitnii vymir* [National identity: the cultural and educational dimension]: monohrafiia. Chernivtsi : Druk Art [in Ukrainian].

11. Franchuk, T., Mozoliuk, O. (2021). *Proiektuvannia rozvytku natsionalnoi, hromadianskoi identychnosti, samoidentychnosti zdobuvacha osvity v strukturi kompetentnisnoi osvity* [Designing the development of national, civic identity, self-identity of the student in the structure of competence-based education]. *Ivan Ohienko i suchasna nauka ta osvita. Serii: Filolohichna : nauk. zb*. Vyp. 18. S. 129–136 [in Ukrainian].

Abstract. *The article describes the state of research on the problem of forming the Ukrainian national and civic identity of higher education students in the works of domestic scholars. On the basis of theoretical analysis of scientific works, the content of the concepts of «national identity» and «civic identity» is specified. The author emphasizes the role of national education and the introduction of values that create Ukrainian national and civic identity into the content of higher education.*

Key words: *Ukrainian national identity, civic identity, national-patriotic education, national consciousness, civic self-identification, higher education students, modern scientific discourse.*

Статтю надіслано: 27.07.2024 р.

© Кірдан О. Л.